

Kruuna, klaava ja Freud

Petteri Pietikäinen

Markus Lång on hyökännyt kirjoittamaani Freud-arviota vastaan (*Tieteessä tapahtuu* 7/2006). Lång väittää, että luon kirja-arviossani vääristelevän ja yksipuolisen kuvan Freudista (*Pietikäinen* 2006: 49-57). Tunnustan kyllä, että olen ollut ennakkoluuloinen: ennen kuin olin lukenut Freudin omia tekstejä, kuvittelin, että hänen teoriansa ovat tieteellisiä ja tarpeellisia. Freudin kirjoituksiin tutustuminen hälvensi tehokkaasti tämän ennakkoluulon.

Lång, joka on toisen arvioimani Freud-teoksen suomentaja, antoi vastineelleen otsikon "Freud vailla kontekstia". Aloitan siis kontekstista.

Omassa kirja-arviossani sijoitin Freudin 1900-luvun alun lääketieteeseen ja erityisesti yksityisten hermolääkäreiden ammattikuntaan. Totesin sen tosiasian, että Freud oli neuroosispesialisti, jonka asiakaskuntaan lukeutui nousevan (ylemän) keskiluokan jäseniä. Toiseksi totesin, että Freudin oivallus oli antaa potilaiden itsensä hoitaa puhuminen.

Tämä konteksti oli erityisen tärkeä nostaa esille siksi, että keskityin arviossani juuri Freudin julkaistujen tapauksien tarkasteluun. Esitin kriittisiä kommentteja tavasta, jolla Freud hoiti potilaitaan, ja valaisin esitystäni suorilla siteerauksilla Freudin kirjoittamista potilaskertomuksista. Lång ei pidä tavastani siteerata Freudia valikoiden, muttei kerro millä tavalla lopputulos on vääristelevä. Hän tosin mainitsee, että eräs psykoanalyysia kuvaava Freud-siteeraukseni on vääristelevä, koska Freud itse oli aikoinaan vastannut tämän siteeratun kohdan herättämään arvosteluun ja osoittanut kritiikin aiheettomaksi (*Lång* 2006: 49). Psykoanalyysiin kohdistunut kritiikki on siis vääristynyttä, koska Freud itse sanoo niin!

Lång ei kerro, miten lähtienä käyttämäni, osin kriittinen tutkimuskirjallisuus on "torjuvaa kirjallisuutta". Hän itse viittaa kahteen psykoanalyysin historioitsijaan (Peter Gay ja Reuben Fine), joista kumpikaan tuskin edustaa Långin peräänkuuluttamaa puolueetonta suhtautumista psykoanalyysiin: Gay on itse psykoanalyyttisen koulutuksen saanut historioitsija ja Fine puolestaan Freudia ihaillut kliininen psykologi. Tuskin

steinerilaisetkaan kirjoittavat kriittisiä teoksia antroposofiasta.

Kun freudilaisuutta tarkastellaan muusta kuin sen omasta psykoanalyttisestä kontekstista käsin, sen tieteellinen luonne näyttäytyy uudessa, vähemmän mairittelevassa valossa. Jos tutkija ei siis lähtökohtaisesti usko freudilaisiin olettamuksiin ja teorioihin, hänen luomansa konteksti on automaattisesti erilainen (=huonompi) kuin psykoanalyttikkojen oma konteksti, jota puolestaan Lång varjelee ja puolustaa. Tässä lienee suurin syy siihen miksi Lång ei pidä kontekstistani: suhtaudun Freudin teorioihin skeptisesti.

*

Lång ei kerro, miten psykoanalyysi on kehittynyt Freudin päivistä. Hän tyytyy toteamaan, että "varhaisempien analyysien puutteista on otettu opiksi" (2006: 48). Hän jättää mainitsematta, miten näistä puutteista on otettu opiksi. Mahtaako hän tarkoittaa vaikutusvaltaisen Melanie Kleinin "esiodipaaliseen" vaiheeseen liittyviä teorioita? Klein "havaitsi" lapsen osoittavan merkkejä oiduskompleksista jo puolivuotiaasta alkaen, ja hän väitti näkevänsä freudilaisen "kuolemanvietin" kehityksen varhaislapsuudesta alkaen. Klein myös toivoi, että jokainen lapsi psykoanalysoitaisiin. Lapsianalyttikon keskeisenä tehtävänä hän piti kaikissa lapsissa piilevän psykoosin löytämisen ja parantamisen. Edustaako Klein psykoanalyysin kehitystä?

Entä edustavatko psykoanalyysin kehitystä Bruno Bettelheimin ja useiden muiden psykoanalyttisten lääkäreiden ja terapeuttien tapa syyttää vanhempia ja erityisesti "emotionaalisesti kylmiä" äitejä heidän lastensa autismista ja skitsofreniasta? Edustaako psykoanalyysin kehitystä ranskalainen älymystön guru Jacques Lacan, jonka harjoittamaa tieteellisten käsitteiden väärinkäyttöä Alan Sokal ja Jean Bricmont analysoivat teoksessaan *Intellectual Impostures* (1998)?

Kun olen tutkinut psykoanalyysin historiaa, niin olen päätenyt siihen, ettei psykoanalyysi ole kehittynyt tieteellisesti Freudin päivistä, pikemminkin päinvastoin. Psykoanalyysi on viime vuosikymmeninä vaikuttanut yleisen ir-

rationalismin ja tiedevastaisuuden leviämiseen länsimaisen sivistyneistön keskuudessa. Tämä näkyy Sokalin ja Bricmontin kirjassakin: useat heidän kritisoimansa ranskalaiset selkeän ajattelun viholliset ja antiempiristit (*Lacan, Kristeva, Irigaray, Deleuze & Guattari*) ovat saaneet vaikutteita psykoanalyysista.

Lång ei kerro, kuinka psykoanalyttisten teorioiden "intuitionvastaisuus" vahvistaisi niiden tieteellisyttä (2006: 48). Tai vihjaako hän vain siihen, etten kykene oivaltamaan freudilaisen ajattelun hienouksia? Intuitionvastaisuus tai intuitionmukaisuus ei ole pätevä tieteellinen kriteeri.

Freudin oidipuskompleksi-teorian ongelma ei ole intuitionvastaisuus vaan *tieteen*vastaisuus: teoriaa ei tue mikään muu kuin psykoanalyttikojen oma "kliininen kokemus", joka tietysti rakentuu psykoanalyttisten teorian varaan. Kun analyttikkoa on opetettu etsimään oidipuskompleksia potilaan puheista, ei kyseisen kompleksin löytäminen ole vaikeaa. Ei se ollut vaikeaa Pikku-Hansin freudilaisille vanhemmillekaan, jotka tulkitsivat poikansa fobian "oidipaaliseksi" (*Pietikäinen* 2006: 54-55).

*

Lång on takertunut Freudin oidipuskompleksia koskevaan teoriaan, ja osoittaa tietämättömyytensä biologiasta. Långin mukaan Westermarckin teoria siitä, että ihmisajalla on vaistomainen mielenlaipumus välttää sisäsiitosta, ei ole ristiriidassa Freudin oidipuskompleksin kanssa, joka olettaa, että pojilla on voimakas (mutta tiedostamaton) halu päästä parittelemaan äitinsä kanssa.

Väitin kirjoituksessani, että meillä kädellisillä on tiettyjä vaistomaisia mielenrakenteita, joiden tarkoitus on välttää sisäsiitoksesta koituvat haitat, ja että esimerkiksi gorillapojat eivät halua paritella omien äitiensä kanssa. Katsoin, että tämä apinoiden käyttäytymistä koskeva tieto tekee Freudin oidipuskompleksin epäuskottavaksi. Vastineessaan Lång opettaa minulle, että "etologian näkökulmasta on kyseenalaista, että jonkin käyttäytymispiirteen osalta vedotaan yhtäkkiä kokonaan toiseen lajiin (*Gorilla gorilla*) ja hylätään varsinaisen tutkimuskohteen (*Homo sapiens*) havainnointi" (2006: 48).

Lång ei näytä tietävän, että lajien välinen vertailu on biologisten perusmenetelmä. (*Alexander* 1979, 11-15; *Bonner & May* 1981). Jos aiheena ovat sisäsiitoksen haitat, niin vertailukohteiksi kelpaavat paitsi muut eläinlajit, myös kasvit. Apinatutkijat ovat havainneet, että kaikki ihmisapinat,

esimerkiksi gorillat, välttävät sisäsiitosta Westermarckin osoittamalla tavalla. Apinaurokset eivät käytännöllisesti katsoen koskaan lisääny äitiensä kanssa. Mutta toisaalta, mikäli osoit tautuisi, että ihmislaji olisi ainoa ihmisapina, jonka keskuudessa urokset haluavat paritella äitiensä kanssa, niin tämä poikkeavuus kaipaisi evoluutiohistoriallista selitystä. Mikäli Freudin teoria oidipuskompleksista olisi totta, niin luonnonvalinta olisi ihmisen kohdalla purkanut tarpeettomana tämän muille apinoille biologisesti hyödyllisen käyttäytymispiirteen. Eikä tässä kyllin: luonnonvalinta olisi myös korvanut sisäsiitoksen välttämisen aktiivisella inses-tisellä halulla, mikä puolestaan on biologisesti haitallista. Kädellislaajien vertailu näyttää Långin mielestä kyseenalaiselta, koska se tuottaa Freudin teorian kannalta epämieluisia tuloksia. Mikäli Freud olisi tiennyt, että sisäsiitoksen haitallista ja että gorillat eivät parittele lähimpien sukulaistensa kanssa, niin tuskinpa hän olisi koskaan keksinyt oidipuskompleksia.

*

Entä psykoanalyysin kehitys hoitomuotona? Vastineensa lopussa Lång pyristelee psykoanalyysin huonojen hoitotulosten tuottamasta pinteestä väittämällä, ettei psykoanalyysi pyrikään poistamaan psyykkisiä oireita vaan "vapauttamaan itsehavaintoa ja lisäämään potilaan psyykkistä autonomisuutta" (2006: 49). Mitähän tämä tarkoittaa? Ilmeisesti ainakin sitä, että vaikka psykoanalyttinen hoito ei parannakaan ketään, se on silti arvokasta hoitoa!

Lång myös vihjaa tieteen itsekorjautuvuuden nimissä, että kaltaiseni kriittiset Freud-tutkijat karsitaan ulos tiedeyhteisöstä. Viesti on selvä: älä yritä kritisoida Freudia, koska siitä seuraa rangaistus. Itse olen kyllä skeptinen tieteen itsekorjautuvuuden tehokkuudesta humanistisissa tieteissä: eihän se ole kyennyt poistamaan freudilaisuudenkaan vaikutusta esimerkiksi musiikkitieteessä.

Kun sosiologi Janne Kivivuori kirjoitti kirjearvion suomalaisesta oikeusfilosofisesta kokoelmateoksesta, jossa oli mukana psykoanalyttisiä kirjoituksia, kirjan toimittajat vastasivat hänen Freud-kritiikkiinsä seuraavasti:

"Nykyisin ego vastarintaa [Freudin teorioita kohtaan] ei pueta moralismin paatokseen vaan tieteellisuuden kaapuun, kun ego puolustautuu tiedostamatonta vastaan kuvittelemalla itsensä tieteen herraksi. Ehkäpä siis psykoanalyysin vastustus on 'itseriittoisen' ja 'suvereenin' egon ilosanoman julistusta, mikä itse

asiassa juuri todistaa Freudin teorioiden paikkansapitävyyden” (Hirvonen & Kotkas 2005: 85).

Siis ”kruunalla voitain, klaavalla häviät”. Jos olet Freudin puolella, todistat freudilaisuuden paikkansapitävyyden esittämällä psykoanalyttisiä väitteitä. Jos et ole Freudin puolella, osoitat freudilaisuuden paikkansapitävyyden kritisoidulla freudilaisuudella! Tunnustan häviöni ja vaikenen.

KIRJALLISUUTTA

Alexander, Richard D (1979): *Darwinism and Human Affairs*. Seattle: University of Washington Press.

Bonner, John Tyler and May, Robert M. (1981): ”Introduction”. Teoksessa Darwin, Charles: *Descent of Man, and Selection in Relation to Sex*. Princeton: Princeton University Press.

Hirvonen, Ari & Kotkas, Tuomas (2005): ”Pahasta (ja) oikeusfilosofiasta – vastaus Janne Kivivuorelle”. *Oikeus* 34:1, 84–87.

Lång, Markus (2006): ”Freud vailla kontekstia”. *Tieteessä tapahtuu* 7/2006, s. 47–49.

Pietikäinen, Petteri (2006): ”Suuri taikuri Freud”. *Tieteessä tapahtuu* 6/2006, s. 49–57.

Sokal, Alan & Jean Bricmont (1998): *Intellectual Impostures. Postmodern Philosophers’ Abuse of Science*. London: Profile Books.

Kirjoittaja on aate- ja oppihistorian dosentti Helsingin yliopistossa.